

การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

SELF-RELIANCE OF COMMUNITY ENTERPRISES

ธนิกานต์ ศรีจันทร์^{1*} และสัญญา เคนาภูมิ²

Thanikarn Srichan and Sanya Kenaphoom

อาจารย์ประจำสาขาวิชาบริหารทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ¹

รองศาสตราจารย์ ดร., สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม²

*Corresponding email: srichan.porpia@gmail.com

Receives: 11 April 2022, Revised: 26 September 2022, Accepted: 27 September 2022

บทคัดย่อ

ชุมชนถือเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ การพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกลไกอันสำคัญที่จะกำหนดทิศทาง เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา และเสริมสร้างความแข็งแกร่ง โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Civil Society) อันหมายถึง การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของคน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อมุ่งหวังให้เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น (The Scottish Community Development Centre, 2014) การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนอยู่แล้วให้ประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ การที่วิสาหกิจชุมชนจะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้นั้น การพึ่งตนเองได้เป็นหลักคิดหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งการสร้างเสริมความเข้มแข็งจะประกอบไปด้วยการจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองนำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ทำให้เป็นอาชีพชุมชนที่สร้างรายได้แก่ชุมชน ความร่วมมือของคนในชุมชน เป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างเข้มแข็งของชุมชน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดพื้นฐานของการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนในประเด็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนที่ชุมชนพึ่งตนเองได้และสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน การดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการใช้หลักแนวคิดมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างความพอเพียงในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เป็นการใช้องค์ความรู้มาใช้ในการเสริมสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและนำไปสู่การสร้างรายได้มาสู่ชุมชนได้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การพึ่งตนเอง, วิสาหกิจชุมชน, ชุมชน

Abstract

Community is the cornerstone of the country's development. The developments that have occurred are mainly caused by community activities. Community development is therefore an important mechanism in determining direction. for the development process and strengthen by the participation of the civil society (Civil Society), which means the development that occurs from the initiative of people All parties in the society cooperate closely, including the government, the private sector, and the people. to aim for a better economy, society and the environment of the community (The Scottish Community Development Centre, 2014). The self-reliance in Community enterprises helps strengthen the community in career building and also creates self-reliance. Community strengthening consists of knowledge and learning of people in the community which can help them learn their own local wisdom and develop to the new knowledge and innovation which can be a career building and money making to the community. Language and culture reconstruction will create the uniqueness to the community which can differentiate the community from the others, pass the knowledge from generation to generation, participation, unity, which can develop to strong development to the community. Community strengthening can be done by cooperation in community to build a career, make money, and become self-reliance and sustainable community. The sufficiency economy philosophy can be implemented in daily life to build self-sufficiency. Continuous product development is another way to apply the knowledge in strengthening community products to add the value to the product and make more income to the community.

Keywords: Self-reliance, Community Enterprises, Community

บทนำ

การดำเนินชีวิตตามวิถีชาวบ้านหรือวิถีชุมชน โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีการดำเนินชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีการประกอบอาชีพ โดยการเป็นเกษตรกร ซึ่งการเป็นเกษตรกรนั้นต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมของธรรมชาติต่างๆที่ส่งเสริมให้การประกอบอาชีพของเกษตรกรมีผลสำเร็จนั้นได้

ประชาชนที่เป็นเกษตรกรทั้งชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ที่เป็นอาชีพหลักในการขายผลิตภัณฑ์จากผลผลิตทางการเกษตร นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม ชาวบ้านก็มีอาชีพเสริมหรือรายได้เสริมจากการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมต่างๆ มากมาย ตามความรู้ความสามารถที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษและตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ส่งต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์และเป็น

องค์ความรู้ที่โดดเด่นของแต่ละชุมชน และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพหลักจากการทำเกษตรกรรม เช่น เครื่องจักสาน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารต่างๆ เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านี้เป็นการสร้างกลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนหรือที่เรียกว่าวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน เป็นการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองและความพอเพียงของครอบครัวชุมชน ซึ่งมีเป้าหมายไม่ได้เพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย (Phongphit, 2003) กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการ เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน คือ คณะบุคคลที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่ายจากความสำคัญของการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น กรมส่งเสริมการเกษตรจึงจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนขึ้นในปี พ.ศ.2548 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561) เพื่อมุ่งหวังให้คนในชุมชนรวมตัวกันใช้ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สร้างเป็นรายได้ให้กับคนในพื้นที่สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนและมีระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างเข้มแข็ง

(Office of Secretary Board of Community Enterprise Promotion, 2005)

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548) ได้จำแนกประเภทของวิสาหกิจชุมชนได้ 2 มุมมองใหญ่ ๆ คือ แบ่งตามลักษณะการดำเนินงาน และแบ่งตามการจัดระดับและขั้นตอนการพัฒนาการประกอบการวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะการดำเนินงาน มี 2 รูปแบบ คือ 1. วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ในชุมชนเป็นหลัก มี 5 อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ และปุ๋ย ซึ่งการผลิตจะขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของคนในชุมชนทั่วไปจะทำได้ เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวัน เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ 2. วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำสินค้าไปจำหน่ายในตลาดใหญ่ได้ เพราะสินค้ามีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นบางอย่างที่เป็นจุดเด่นหรือสินค้ามีคุณภาพดีอยู่ในระดับมาตรฐาน สามารถแข่งขันกับสินค้าอื่น ๆ ได้
2. แบ่งตามการจัดระดับ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1. ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง เป็นการประกอบกิจการของคนในครอบครัว ซึ่งผลิตเพื่อยังชีพ คือ เพื่อกิน เพื่อใช้ภายในครอบครัว และสามารถลดการซื้อจากภายนอก 2. ระดับชุมชนและเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง เป็นการประกอบกิจการโดยกลุ่ม

เพื่อการอุปโภคบริโภคของชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าได้ 3. ระดับธุรกิจ คือ วิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้า เป็นการประกอบการที่เริ่มจากหน่วยครัวเรือนพัฒนามาเป็นหน่วยธุรกิจ มีสินค้าที่สามารถส่งเข้าตลาดใหญ่ได้ โดยสินค้ามีคุณภาพได้มาตรฐาน ดังนั้นมีความสามารถแข่งขันกับสินค้าทั่วไปได้

การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

การพึ่งตนเอง (self-reliance) หมายถึงความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคงสมบูรณ์ แนวคิดการพึ่งพาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า อัตตาหิ อัตโนนาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนเป็นคำสอนให้เราได้พึ่งพาตนเองก่อนที่จะไปพึ่งพาผู้อื่น จากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2543) เรื่องแผนชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในการจัดทำแผนชุมชนที่มีเป้าหมายชัดเจนว่าเป็นไป จึงได้แนวคิดในเรื่องการพึ่งตัวเองเป็นวิถีทางเดียวเท่านั้น จะทำให้ตัวเราและชุมชนอยู่รอดได้อย่างยั่งยืนใน 3 ด้าน คือ

1. ด้านแนวคิดและวิธีคิดโดยการพัฒนาอาชีพหลักสร้างอาชีพรองและหาอาชีพเสริม
2. ด้านกระบวนการ โดยการสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย
3. ด้านการจัดการ โดยการเริ่มต้นจากสิ่งทำได้เองและทำให้ชาวบ้านจัดการได้ง่ายซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำมาใช้ได้กับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั้งนี้ได้มี

ผู้ให้แนวคิดจำกัดความเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองไว้ดังนี้ กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2550 : 34) กล่าวถึงการพึ่งตนเองขององค์กร ชุมชน ควรจะมีการจัดระบบที่เอื้ออำนวยเพื่อให้สมาชิกสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (self - fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วยการร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน การพึ่งตนเองที่แท้จริงหมายรวมถึงการมีอิสระของกลุ่มชนในการตั้งเป้าหมายและมีอิสระในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้ความพยายามและกำลังของตนเอง ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนหมายถึง กลุ่มควรมีความเป็นอิสระสามารถตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมด้วยตัวของกลุ่มเอง เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกหรือให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ กล่าวคือ องค์กรชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องมีกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาที่สมาชิกกำลังประสบผลสำเร็จในที่สุดหรือพึ่งตนเองได้ในที่สุด การพึ่งตนเองมีได้ทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่า “ปัจเจกชนพึ่งตนเอง” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ได้ หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจของตน แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท 5 ด้านคือ (สัญญาสัญญาวิวัฒน์, 2543, 69-72) 1. การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี (technological self - reliance) หมายถึง

การมีปริมาณและคุณภาพของเทคโนโลยีทางวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีทางสังคม เช่น การวางแผนโครงการ การจัดการมนุษยสัมพันธ์ เป็นการรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ การบำรุงรักษาให้คงสภาพดีอยู่เสมอ เพื่อใช้งานเทคโนโลยีซึ่งหมายรวมถึงของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” 2. การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ (economic self-reliance) หมายถึงความสามารถในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พูนสุขพอสมควรและให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน จุดสมดุลอยู่สูงพอสมควร 3. การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource self-reliance) ซึ่งหมายถึงสิ่งใดๆ ที่มีอยู่โดยธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหาได้จากธรรมชาติ มีความสามารถในการใช้ประโยชน์และรักษาธรรมชาติให้ดำรงอยู่ ไม่ให้เสื่อมสลายไป 4. การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ (psychological self-reliance) หมายถึง การที่สภาพจิตใจที่กล้าแข็งพร้อมที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ การพัฒนาชีวิตให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นในการปกครองตนเอง ในการป้องกันกิเลสตัณหา ไม่ให้โลภ โกรธ หลง หรืออยากได้ อยากมี จนเกินความสามารถของตนเอง 5. การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (social self-reliance) หมายถึง สภาพการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำกลุ่มคนเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่ หรืออาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกได้ เป็นกลุ่มที่มีความรู้

ความสามารถระดับหนึ่ง ติดต่อสัมพันธ์กันด้วยดี สม่่าเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับถึงรูปแบบการพึ่งตนเองอย่างเป็นรูปธรรมของ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย จึงได้กำหนดตัวแบบที่ควรพิจารณาถึงการพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งเรียกว่า TERMS Model ประกอบด้วย 5 ด้าน (Sanyawiwat, 2001) ดังนี้ 1. การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี (Technology) หมายถึงความสมดุลระหว่างความต้องการทางเทคโนโลยีพื้นฐานกับการสนองความต้องการเทคโนโลยีพื้นฐาน หรือความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับเทคโนโลยีสมัยเก่าคำว่าเทคโนโลยีเป็นได้ทั้งเทคโนโลยีที่เป็นวัตถุ (Material) เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร ไร่ เกวียน พันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมีและเทคโนโลยีที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material) เช่น ความรู้ความชำนาญ ภาวะผู้นำ การจัดการ การวางแผน ความช่วยเหลือเกื้อกูล และความรู้จักพอ เป็นต้น 2. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ (Economy) หมายถึงความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของชุมชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความพออยู่พอกินของชาวชุมชน มีรายได้พอกับรายจ่าย ไม่มีหนี้สินที่ไม่อาจชดใช้คืนได้ สามารถมีหนี้สินจากการลงทุนเพื่อเกษตรกรรมหรือธุรกิจได้ 3. การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ (Resource) หมายถึง ความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พื้นดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ สัตว์และป่าไม้ที่ถูกใช้ไปและการทดแทนนั้น คือ การมีทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นในชีวิตไว้ใช้แต่ไม่ใช่มากจนเกินดุลหรือทำให้เสียดุล และควรรักษา

ธรรมชาติให้คงความหลากหลาย (Biodiversity) ไว้ให้มากที่สุด 4. การพึ่งตนเองทางจิตใจ (Mind) หมายถึง ความสมดุลหรือความมั่นคงของจิตใจซึ่งมีลักษณะ กล้าแข็ง มีพลัง สามารถสู้กับความยากลำบาก หรือปัญหาใดๆ ได้ความมั่นคงทางจิตใจเป็นคุณสมบัติของแต่ละบุคคลและ 5. การพึ่งตนเองทางสังคม (Society) หมายถึง ความสมดุลหรือความมั่นคงแข็งแรงของกลุ่มคน ครอบครัวชุมชน หรือองค์กรสังคมใดๆในสังคม ซึ่งความเข้มแข็งของหน่วยสังคมเหล่านี้จะทำให้หน่วยสังคมแต่ละหน่วยมีพลังกล้าแข็งสามารถเผชิญกับงานใหญ่งานยากหรืออุปสรรคต่างๆ ได้ คำว่า สังคมย่อมจะต้องหมายรวมถึงวัฒนธรรมซึ่งหมายถึง กฎระเบียบทางสังคมที่คนในสังคมต้องยึดปฏิบัติตามดังนั้น การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ ที่ต้องการประสบความสำเร็จในการดำเนินงานจำเป็นต้องพิจารณาและให้ความสำคัญ นอกจากตัวแบบที่ควรพิจารณาถึงการพึ่งตนเองของชุมชนแล้ว ประเด็นเรื่องของการจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชนถือว่ามีสำคัญที่จะส่งผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างได้ยั่งยืนและมีระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างเข้มแข็งได้

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน

การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน จะประสบความสำเร็จมีปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมาสู่ความสำเร็จ

ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนจึงมีปัจจัยที่สำคัญหลายด้านด้วยกันเช่น ความสำเร็จจากการบริหารจัดการที่ดี การมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง สมาชิกในกลุ่มมีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมมือในการดำเนินงาน ความรู้และภูมิปัญญาของการสร้างผลผลิตที่เป็นเอกลักษณ์และมีคุณภาพเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นุรน์จมาล် แวโด (2557) ได้ศึกษาเรื่อง "ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนราธิวาส " พบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร ในภาพรวมคือ ความสามารถในการบริหารจัดการ เป็นส่วนสำคัญ รองลงมาเป็นด้านภาวะผู้นำที่ดีมีความน่าเชื่อถือ มีความรู้ความสามารถ และทัศนคติของสมาชิกที่มีต่อองค์กรของตน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา จันทะวงศ์ศรี (2547) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยศึกษารูปแบบการบริหารงานและกิจกรรมต่างๆทั้งด้านการผลิต การตลาด การสะสมทุน การบริหารจัดการองค์การ การบริหารการเงินและเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากการนำแนวทางเลือกวิสาหกิจชุมชนไปปรับใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการดำเนินกิจกรรมในชุมชนโดยเปรียบเทียบจากกรณีตัวอย่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยหลักที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กระบวนการดำเนินกิจกรรม

วิสาหกิจชุมชนความเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ตัวสมาชิก การบริหารจัดการและข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดของแนวคิดการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน คือหลักแห่งการพึ่งตนเองของชาวบ้าน รวมทั้งการได้รับความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน

การจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน

การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้มักจะเกิดขึ้นในองค์กรขนาดใหญ่มากกว่าองค์กรขนาดเล็ก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าองค์กรขนาดใหญ่มีความรู้จำนวนมากที่ต้องจัดการ องค์กรขนาดใหญ่ประกอบด้วยหน่วยธุรกิจที่หลากหลายเป็นจำนวนมาก องค์กรขนาดใหญ่สามารถจัดหาทรัพยากรเงินคน และ เวลาสำหรับนำการจัดการความรู้มาใช้ อย่างไรก็ตาม Gharakhani and Mousakhani (2012) มีความเห็นว่า องค์กรขนาดกลางและขนาดเล็กไม่ควรมองข้ามการจัดการความรู้ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาองค์กร แม้ว่าจะมีการศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ในกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม แต่ก็ยังมีอยู่อย่างจำกัด การนำการจัดการความรู้ไปใช้ การรับรู้เกี่ยวกับการจัดการความรู้ และการถ่ายโอนความรู้ เป็นสามกลุ่มที่มีการทำวิจัยเป็นอย่างดี ในขณะที่การระบุนความรู้ การจัดเก็บความรู้ และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์นั้นยังมีการศึกษาน้อย (Durst & Edvardsson, 2012) การทบทวนวรรณกรรมยังทำให้ค้นพบว่า การ

นำความคิดระบบมาใช้คู่กับการจัดการความรู้นั้นหาได้ยาก ทั้ง ๆ ที่มึนักวิชาการหลายท่านได้ระบุความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างความคิดระบบและการจัดการความรู้ นั่นคือความคิดระบบสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการความรู้ (Cegarra-Navarro & Martinez-Conesa, 2007) ดังนั้น การจัดการความรู้คือกระบวนการในการสร้างและใช้ความรู้ขององค์กร กระบวนการในการจัดการความรู้ยังหมายรวมถึงกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย ส่วนการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดระบบที่การจัดการความรู้ของชุมชน จึงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของชุมชน เพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และคลังแห่งปัญญา ในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนในชุมชนและนอกชุมชน ด้วยองค์ความรู้นี้จะเป็พื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืนตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติซึ่งอาจเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ผ่านมา หรือจากการถ่ายทอด ศึกษาต่าง ๆ “ความรู้” จึงเป็นสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ เปรียบเทียบ และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ และบูรณาการร่วมกับความรู้อื่น ๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๆ ที่สำคัญ 5 ขั้นตอนคือ 1. การแสวงหาความรู้ 2. การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ 3. การใช้ความรู้ 4. การเคลื่อนย้าย กระจายแบ่งปันความรู้ และ นำไปสู่ 5. ยกระดับคุณภาพชีวิต วิธี

ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้เหนือคู่แข่ง ประกอบกับกระแสนิยม ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า ชุมชนที่มีทุนมากกว่านั้นจะมีความได้เปรียบเหนือกว่าชุมชนอื่น สามารถรักษาสมรรถนะทางการแข่งขัน และความรู้ยังสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรม และผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้แก่ชุมชน การจัดการความรู้ จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐกิจ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการ หรือแม้แต่สถาบันการศึกษา จนต้องปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการของตนเองเพื่อให้สามารถแข่งขันและสร้างการเติบโตอย่างต่อเนื่องสาเหตุที่มีการนำการจัดการความรู้มาใช้อย่างแพร่หลายในองค์กรต่าง ๆ อาจเป็นเพราะการจัดการความรู้ส่งผลทางบวกต่อองค์กรในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการสร้างความร่วมมือในองค์กร (Lee & Hong, 2002) การจัดการความรู้ยังมีส่วนช่วยองค์กรในการลดต้นทุน สร้างรายได้ และเพิ่มการยอมรับจากลูกค้า (Edwards, Ababneh, Hall, & Shaw, 2009) นอกจากนี้ การจัดการความรู้ยังช่วยพัฒนานวัตกรรม ความสามารถในการแข่งขัน และความยั่งยืนขององค์กร (Kogut & Zander, 1992; Hackbarth, 1998)

การถ่ายทอดความรู้

แนวคิดการสร้างและการถ่ายทอดความรู้

ความรู้ทั้งสองประเภทมีสำคัญต่อองค์กร โดยเฉพาะความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การทำงาน หากมีการดึงความรู้โดยนัยออกมาใช้แล้วแปลงให้เกิดเป็นความรู้ใหม่จนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของความรู้ที่เรียกว่า เกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) หรือ SECI Model ของ Nonaka และ Takeuchi (1995) เป็นการอธิบายการถ่ายทอดความรู้และการเปลี่ยนรูปแบบของความรู้ทั้งสองประเภท จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ มีขั้นตอนทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่ Socialization, Externalization, Combination และ Internalization

1. ในขั้นตอน Socialization หรือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความรู้ถูกสร้างขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และโครงสร้างทางสังคม การกระทำที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมส่งผลให้เกิดการขยายความรู้ผ่านกระบวนการแปลงความรู้โดยนัยเป็นความรู้ชัดแจ้ง การสร้างความรู้เริ่มต้นด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคม หรือ Socialization เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้โดยนัย (Tacit to Tacit) ซึ่งเป็นขั้นตอนในการแปลงความรู้โดยนัย ผ่านการแบ่งปัน ประสบการณ์ร่วมกัน สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละวัน

2. Externalization หรือ กระบวนการกระจายสู่ภายนอก เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ โดยนัยไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Tacit to

Explicit) ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการสร้างความรู้ เนื่องจากเป็นการ ดึงความรู้โดยนัยจากตัวบุคคลผู้ ถ่ายทอดออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนขึ้น ผ่านการ บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อที่จะสามารถ ถ่ายทอด หรือส่งต่อความรู้ นั้นไปสู่บุคคลอื่นๆ จน กลายเป็นฐานความรู้ใหม่ หรือผ่านการการพูดคุย ถกเถียงที่ทำให้เกิดกระบวนการสังเคราะห์ความรู้ แปลงความรู้โดยนัยออกมาเป็นความรู้ ชัดแจ้งที่อยู่ใน ลักษณะเป็นแนวคิดต้นแบบ

3. Combination ขั้นตอนนี้ เป็นการ แลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ชัดแจ้ง ไปเป็นความรู้ ชัดแจ้ง (Explicit to Explicit) โดยความรู้ชัดแจ้งที่ รวบรวมทั้งภายในและนอกองค์กร จะถูกรวม แก้ไข และประมวลผล เพื่อจัดการความสลับซับซ้อนให้เป็น ระบบ ผ่านกระบวนการรวบรวมความรู้ จนกลายเป็น องค์ความรู้ใหม่เป็นกระบวนการที่ทำให้ความรู้ สามารถจับต้องได้ นำไปใช้ได้และใช้งานร่วมกันได้ ความรู้ชัดแจ้งจะถูกรวมกันโดยอาศัยการแลกเปลี่ยน ของบุคคลเป็นหลัก และเกิดการรวมตัวกันผ่านการ สื่อสารช่องทางต่างๆ

4. Internalization เป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้แบบความรู้ชัดแจ้งไปเป็นความรู้โดยนัย (Explicit to Tacit) เกิดจากการทำความเข้าใจใน ความรู้แบบชัดแจ้งของบุคคล จนเกิดเป็นความรู้ขึ้น ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) ซึ่งในแต่ละกระบวนการที่เกิด การเปลี่ยนรูปแบบระหว่างความรู้โดยนัยกับความรู้ ชัดแจ้งจะทำให้เกิดความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นยังสามารถ กระตุ้นให้กระบวนการทั้ง 4 เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจน

เกิดเป็นเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) และยัง เกลียวความรู้หมุนเร็วเท่าไรก็จะทำให้เกิดความรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับองค์กรได้มากขึ้น

การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งแนวคิดการสร้างและ การถ่ายทอดความรู้ คือขั้นตอน Socialization หรือ วิธีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม Externalization หรือ กระบวนการกระจายสู่ภายนอก เป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้แบบความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง Combination ขั้นตอนนี้เป็นการ แลกเปลี่ยนความรู้ แบบ ความรู้ชัดแจ้ง ไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit to Explicit) โดยความรู้ชัดแจ้งที่ รวบรวมทั้งภายใน และ นอก องค์กร , Internalization เป็ นการ แลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ชัดแจ้งไปเป็นความรู้ โดยนัย (Explicit to Tacit) เกิดจากการทำความเข้าใจในความรู้แบบชัดแจ้งของบุคคล ซึ่งการ ถ่ายทอดความรู้ ไม่ว่าจะเป็นจากปฏิสัมพันธ์กัน ใน สังคม การแลกเปลี่ยนความรู้ จากความรู้ของบุคคล ไปสู่สังคม และการถ่ายทอดความรู้ของสังคมสู่คนใน สังคม จะนำไปสู่การถ่ายทอดความรู้จากผู้ที่มีความรู้ ในภูมิปัญญาของท้องถิ่นไปสู่คนรุ่นต่อไป

ความร่วมมือของคนในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน Boonlert Chittangwattana (2005) กล่าวว่า การ มีส่วนร่วม คือ การที่ปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนเข้า มามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือ ร่วมรับผิดชอบ ใน กิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ ต่อสังคม ใน ขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น โดยมีกลุ่ม หรือองค์กรรองรับ บุคคลที่เข้ามามี ส่วนร่วมการ

พัฒนาภูมิปัญญา การรับรู้ สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิต ได้ด้วยตนเอง

King Prajadhipok's Institute (2005) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิด มีความรู้ ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้น ๆ โดยที่การมีส่วนร่วมของ ประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าใจร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน Cohen & Uphoff (1980) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการ แสดงออก ด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหา หรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่ และสาเหตุของปัญหา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในขั้นต้น การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ และการมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ ปรากฏ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การมีส่วนร่วม

ในการสละทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร และการประสานงาน และการมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ด้านวัตถุ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม และการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการ วัดผล และวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการ ค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทาง แก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะ เป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไร บางกรณี แม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพลังงาน ความคิดของมวลชนที่จะทำให้โครงการ พัฒนาหรือสามารถนำประยุกต์ใช้ต่อไป

จากขั้นตอนดังกล่าวการร่วมมือของคนในชุมชนในทุกกระบวนการก็จะทำให้ผลประโยชน์จากการปฏิบัติงานของภาครัฐไปสู่คนในชุมชนอย่างแท้จริง การเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชนและแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากปัจจุบันมีคำถามและปัญหามากมาย

เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในบริบทต่างกัน หลักการเพื่อนำมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรมาอย่างต่อเนื่องยาวนานนี้ เป็นการชี้แนะแนวทางให้ประชาชน หน่วยงานได้นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และนำไปสู่การพัฒนาประเทศในที่สุด เนื่องจากแนวคิดนี้ได้ให้ความสำคัญรวมทั้งเป็นหลักในการปรับตัวเมื่อสิ่งที่ประเทศไม่ได้ประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจอันส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกหย่อมหญ้า เมื่อเกิดวิกฤติดังกล่าวขึ้นหน่วยงานต่าง ๆ ได้เล็งเห็นว่าหลักการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานและให้ความสำคัญมาอย่างต่อเนื่องนี้มีประโยชน์อย่างยิ่งยวด ที่ต่างสอนให้เกิดความเป็นอยู่อย่างพอเพียง การประมาณตน การใช้เหตุผลในการดำรงชีวิต โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น อันเป็นหลักในการบริหารประเทศอย่างมีคุณค่ายิ่ง จึงได้น้อม

นำมาประยุกต์ปรับใช้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยความร่วมมือและเอาใจใส่ของทุกภาคส่วน เพื่อให้ประเทศสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องต่อไป ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมี เงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้ 1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ 2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง การปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ด้านรูปแบบ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ เพื่อการเพิ่มมูลค่าให้มีโอกาสทางการตลาดมากขึ้น โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (วรรณพรรณ ริมดี, 2554) ประกอบด้วย 1. การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ 2. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ 3. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ 4. การพัฒนาลักษณะของ

ผลิตภัณฑ์ 5. การพัฒนาด้านภูมิปัญญา 6. การพัฒนาเรื่องราวของผลิตภัณฑ์

แนวคิดการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

วารุณี สุนทรเจริญเงิน (2556) ระบุว่า มูลค่าเพิ่ม คือ คุณค่าที่ผู้บริโภคได้รับจากการบริโภคผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นสูงขึ้น ไม่ว่าจะสัมผัสจากทางกายภาพ หรือสัมผัสได้จากความรู้สึกการ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” มิใช่มีแค่เพียงการออกแบบผลิตภัณฑ์เท่านั้น แต่โอกาสนั้นอยู่ในทั้งกระบวนการ บางกรณีอาจจะเน้นในจุดเดียว แต่บางกรณีอาจต้องกระทำในหลาย ๆ จุดไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ผลสำเร็จสุดท้ายคือการได้ผลิตภัณฑ์และบริการที่มี “คุณค่าเพิ่ม” สำหรับผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย โดยมีหลักในการพิจารณาดังนี้คือ 1. การเพิ่มคุณค่า 2. การออกแบบผลิตภัณฑ์ 3. การพิจารณาวัตถุดิบ การคัดเลือกวัตถุดิบที่มีเรื่องราวที่จะสร้างคุณค่าเพิ่มได้ 4. การพิจารณาวิถีกระบวนการผลิต 5. การพิจารณาบรรจุภัณฑ์หรือการนำเสนอให้ผู้บริโภครับรู้ถึงคุณค่าของผลิตภัณฑ์ตั้งแต่สัมผัสแรกหรือตั้งแต่มองเห็น 6. การพิจารณาสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงบริการให้กับผลิตภัณฑ์ 7. การเสริมสร้างคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์และบริการนั้น ๆ การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องจากแนวคิดการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ มูลค่าเพิ่ม คือ คุณค่าที่ผู้บริโภคได้รับจากการบริโภคผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นสูงขึ้น จากการแข่งขันในทางธุรกิจการผลิตผลิตภัณฑ์ที่นำมาขายจำเป็นต้องมีลักษณะที่โดดเด่น

และสร้างความแตกต่างให้ลูกค้าเกิดความสนใจในการผลิตภัณฑ์ทำให้ลูกค้ามีความต้องการซื้อในสินค้านั้นๆ รวมถึงต้องตามกระแสความนิยมหรือความต้องการของลูกค้าที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงจำเป็นต้องมีความต่อเนื่องอยู่เสมอ

สรุป

การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน คือ ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคงสมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีได้ทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน แนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท 5 ด้าน คือ การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคม (ธวัชชัย พินิจใหม่. 2560 ; Sanyawiwat, 2001) แนวทางการจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ได้แก่ การจัดการความรู้ซึ่งเป็นกระบวนการในการสร้างและใช้ความรู้ขององค์กร กระบวนการในการจัดการความรู้ยังหมายถึงกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย ส่วนการจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดระบบที่กล่าวถึงความอยู่รอดขององค์กรมาเสริมการจัดการความรู้เพื่อศึกษาวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีการศึกษาบันทึกและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ มีการติดตามดูแลและประเมินผล มีการสร้างเครือข่าย มีนโยบายภาษา และนโยบายการศึกษาที่สนับสนุนการใช้ภาษาท้องถิ่น

การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งแนวคิดการสร้างและการถ่ายทอดความรู้ คือขั้นตอน Socialization หรือวิธีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม, Externalization หรือกระบวนการกระจายสู่ภายนอก เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้โดยนัยไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง ,Combination ขั้นตอนนี้เป็นการ แลกเปลี่ยนความรู้แบบ ความรู้ชัดแจ้ง ไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง (Explicit to Explicit) โดยความรู้ชัดแจ้งที่ รวบรวมทั้งภายในและนอกองค์กร,Internalization เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แบบความรู้ชัดแจ้งไปเป็นความรู้โดยนัย (Explicit to Tacit) เกิดจากการทำความเข้าใจในความรู้แบบชัดแจ้งของบุคคล

ความร่วมมือของคนในชุมชน จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน การดำเนินการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขของความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวเองที่ดี การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง จากแนวคิดการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ มูลค่าเพิ่ม คือ คุณค่าที่ผู้บริโภคได้รับจากการบริโภคผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นสูงขึ้น

จากข้างต้นจะเห็นว่า การพึ่งตนเองได้เป็นหลักคิดหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งการสร้างความเข้มแข็งจะประกอบไปด้วยการจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองนำไปสู่การพัฒนาเป็นองค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ทำให้เป็นอาชีพชุมชนที่สร้างรายได้แก่ชุมชน ความร่วมมือของคนในชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนอย่งเข้มแข็งของชุมชน การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน การถ่ายทอด

ความรู้ ความร่วมมือของคนในชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน การดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง กระบวนการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ความเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ตัวสมาชิก การบริหารจัดการและข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและดำเนินไปอย่างยั่งยืนตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). รายงานจำนวนและสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้วจำแนกตามพื้นที่ตั้งทั่วประเทศ. สืบค้น 20 เมษายน 2565, จาก http://smce.doe.go.th/smce1/report/report_smce_member.php.
- กฤตยาวิทย์ เกตุวงศา, ฌกานต์ บัวเผื่อน, ศิววงศ์ เพชรจุล. (2555). การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงด้วยวิถีวิทยาของการสร้างทฤษฎีฐานราก : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนชาวนา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 1(1), 12-24.
- กนกกร จีนา, อลงกรณ์ คูตระกูล. (2561). กระบวนการถ่ายทอดความรู้จากมหาวิทยาลัยสู่ชุมชน:กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์วิหารพระเจ้าพันองค์ วัดปงสนุก จังหวัดลำปาง. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 9(1), 59-80.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2550). การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กীরติวรรณ กัลยาณมิตร, สันติรัฐ จักรภัทรวงศ์, วิจิตรา ศรีสอน. (2563). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง:กรณีศึกษาชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร. วารสารรัชตภาคย์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14(34), 69-85.
- กันยารวรรณ์ กำเนิดสินธุ์. (2560). การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนบางน้ำผึ้งในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรม. วารสารสารสนเทศ, 16(1), 175-184

- จิตติวัจน์ ทองแก้ว, พัทธชัย ศิริวงศ์. (2559). การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการดำรงอัตลักษณ์ของคนพิการที่ทำงานในองค์กรด้านการสื่อสารโทรคมนาคม. *วารสารสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9 (3), 1443-1462.
- ธวัชชัย พินิจใหม่, สุदारัตน์ แซ่มเงิน, สาวิตรี รังสิภัทร, ทิพวัลย์ สีจันทร์. (2560). การพึ่งตนเองของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านนาโพธิ์ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10(3). 70-80.
- นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา. (2561). การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 19(2), 155-167.
- นุรน์จมาล် แวโด. (2557). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ประสิทธิ์ ลิปะธิ. (2557). บทความปริทรรศน์ : กระบวนทัศน์การศึกษาชาติพันธุ์สัมพันธ์. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 10(3). 219-242.
- พรณิภา ซาวคา, ปรีพรรณ์ แก้วเนตร, ณฐมน สังวาล,งามนิจ แสนนาพล, ภูวนารถ ศรีทอง. (2561). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเข้าสู่ตลาดธุรกิจโรงแรม จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(1), 165-182.
- วรรณพรรณ รีมผลดี. (2554). กลยุทธ์การตลาดเชิงบูรณาการสำหรับธุรกิจโรงแรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- วารุณี สุนทรเจริญนนท์. (2557). *สร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการสร้างสรรค์ไม่ยากอย่างที่คิด*. สืบค้น 16 มิถุนายน 2564. จาก <http://www.amexteam.com/resources/helper/editor/upload/knowledge/1/01.pdf>
- วิทยา จันทะวงศ์ศรี. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโท*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิศัลย์ธีรา เมตตานนท์. (2560). การจัดการความรู้ในวิสาหกิจชุมชน: ทางเลือกในการพัฒนาความสามารถในการอยู่รอด. *วารสารคณะศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 9(1), 103-126.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2543). *ทฤษฎีและกลยุทธ์ในการพัฒนาสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). *แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2556). ภาษาศาสตร์ประยุกต์เพื่อการพัฒนา: พื้นคน พื้นภาษา ในภาวะวิกฤต. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 32(2), 5-18.

- สำนักเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2548). *วิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการ
คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. (2543). *แผนชุมชนพึ่งตนเอง*. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: ธนาคารออมสิน.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980). *Participations place in rural development: Seeking clarity
through specificity*. New York: World Developments
- Durst, S. & Edvardsson, I. R. (2012). Knowledge Management in SMEs: A Literature Review. *Journal
of Knowledge Management*, 16(6), 879-903.
- Gao, F., Li, M., & Nakamori, Y. (2002). Systems thinking on knowledge and its management: Systems
methodology for knowledge management. *Journal of Knowledge Management*, 6(1), 7-17
- Gharakhani, D. and Mousakhani, M. (2012) Knowledge Management Capabilities and SMEs'
Organizational Performance. *Journal of Chinese Entrepreneurship*, 4, 35-49.
- Hackbarth, G. (1998). The impact of organizational memory on IT systems. *Proceedings of
the Fourth Americas Conference on Information Systems*. Baltimore, Maryland,
USA, August 14-16,1998.
- Kogut, B., & Zander, U. (1992). Knowledge of the firm, combinative capabilities, and the replication
of technology. *Organization Science*, 3(3), 383-397.
- Lee, S. M., & Hong, S. (2002). An enterprise-wide knowledge management system infrastructure.
Industrial Management & Data Systems, 102(1/2), 17-25.
- Sanyawiwat, S. (2001). *Self-reliance in moral economy*. Bangkok: Chulalongkorn University.